

3. Захарійчук М. Буквар: підручник для 1 кл. загальноосвіт. навч. закл. / М. Захарійчук, В. Науменко – К.: Грамота, 2012. – 176 с.
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2015/06/16/nacziionalno-patriotichne-vihovannya>.
5. Савченко О.Я. Літературне читання: підручник для 2 кл. / О.Я. Савченко. – К. : Видавничий дім “Освіта”, 2012. – 160 с.
6. Савченко О.Я. Читанка: підручник. для 3 кл. – К.: Освіта, 2004 – Ч. 2. – 175 с.
7. Савченко О.Я. Читанка: підручник. для 4 кл. – К.: Освіта, 2004 – Ч. 2. – 175 с.
8. Фізеші О.Й. Виховна спрямованість змісту букварів в українських школах Закарпаття (друга половина ХІХ – кінець ХХ століття): автореф. канд. пед. наук: 13.00.01 / О.Й. Фізеші. – Івано-Франківськ, 2004. – 20 с.

The article is devoted to the actual theme – that is the patriotic education of the students of the primary school and the analysis of the pedagogical content of bukvar and chytanka as the first textbooks that create children`s imagination about the outworld.

Key words: *patriotic education, primary school, primary school students, textbooks, bukvar, chytanka.*

УДК 37.013. 42
ББК 74.00.60

Володимир Костів

ЄДНІСТЬ ЗАКОНІВ, ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ І ПРИНЦИПІВ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

У статті розкрито сутність суспільного, педагогічного та синергетичного законів формування базової культури особистості, закономірностей і принципів соціального виховання зростаючого покоління.

Ключові слова: *закон, закономірність, принцип, суспільний закон формування базової культури особистості, педагогічний закон виховання інтегративних якостей дітей і молоді, синергетичний закон самовиховання, самовдосконалення інтегративних якостей особистості.*

Постановка проблеми. У сфері соціальних наук для багатьох науковців світу справою честі є пошук закономірностей і законів, які не повинні мати принципово іншу основу порівняно із законами природи [1, с. 87]. Пошук цих законів, незалежно від того приймають вони форму наслідування, причинно-наслідкових, структурних чи статистичних законів, завжди був однією з насущних цілей соціальних, у тому числі педагогічних наук (Ю. Бабанський, І. Бех, С. Гончаренко, В. Давидов, В. Краєвський, В. Кремень, В. Оконь, І. Підласий, В. Помагайба, М. Скаткін, А. Хуторський та ін.) [2]. Наш дослідницький напрям, а саме культурологічно-синергетичний підхід у вивченні окремої базової культури особистості [4; 5], дає можливість проілюструвати домагання соціальних наук на пошук законів й оцінити тенденції цих домагань у дослідженні соціальних філософських, психологічних і педагогічних проблем.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На основі використання положень культурологічно-синергетичного підходу в трактуванні базової культури особистості представляється можливим формулювання окремих закономірностей, що стосуються функціонування таких відкритих систем, якими є загальна та окремі культури особистості.

Насамперед необхідно зазначити, що особистість як елемент Всесвіту знаходиться під впливом єдиного закону, який “наперед визначає” метою і змістом її буття підвищення ступеня впорядкованості духовно-тілесної цілісності особи в абсолютній гармонії її самовдосконалення.

Для прикладу, виявлені й охарактеризовані І. Пригожіним, закономірності впорядкування цілісних систем (ключові положення синергетики – *відкритість* (наявність певних обмінних зв’язків між соціальною системою та навколишнім середовищем); *нестійкість* (готовність системи до змін, момент вибору їх напрямку); *нелінійність* (невідповідність цілого простому об’єднанню частин, які увійшли до нього; *нееквівалентність* минулого системи її майбутньому); *динамічна ієрархічність* (*емерджентність*) – проходження системою точок біфуркацій, її становлення, народження і загибелі ієрархічних рівнів; *гомеостатичність* (підтримка програми функціонування системи в деяких рамках, що дають змогу їй слідувати до своєї цілі-аттрактору, можливість за рахунок специфічних реакцій організму відновлювати його нормальне функціонування; *дисипативність* – з пов’язана розсіянням енергії, речовини або інформації, впорядкованість, що виникає у відкритих нелінійних системах, далеких від рівноваги; *можливість спостереження* – відносність інтерпретацій до масштабу спостережень і очікуваного результату, дали можливість охарактеризувати декілька законів соціально-психологічної науки, що є універсальними для формування базової культури особистості [3; 6; 8].

Метою цієї статті є виокремлення суспільного, педагогічного і синергетичного законів формування базової культури особистості, закономірностей і принципів соціального виховання, встановлення їх функціонального взаємозв’язку.

Виклад основного матеріалу. Сформульований нижче закон вважається універсальним і стосується процесу формування будь-якої інтегральної властивості як ідеального (у контексті нематеріального) суспільного явища. Тут насамперед необхідно виокремити відповідні структурні елементи підсистем цілісної ідеальної системи, що розглядається в статичній й динамічній, тобто визначити структурні компоненти окремої інтегральної властивості (окремої культури) особистості й загальні тенденції їх функціонального взаємозв’язку.

Закон може застосовуватися до об’єктів і процесів незалежно від часу й місця. Його можна логічно розглядати як умовне висловлювання з квантором спільності:

$$(x) (ABx) \supseteq (Cx + Dx),$$

де \supseteq – знак імплікації, (x) – універсальний квантор, x – змінна, що стосується громадянської культури (моральної, креативної чи будь-якої іншої інтегральної властивості), AB – властивість бути сформованою інтегративною якістю (A – соціальна чи системна якість першого порядку, B – соціальна чи системна якість другого порядку), C – дія механізму внутрішньої ціннісно-сміслової регуляції поведінки особи, D – прояв зовнішніх відносин [4].

Словесно це звучить таким чином: для будь-якої інтегральної властивості особистості x , якщо це x формується, то воно становить результат дії механізму внутрішньої ціннісно-сміслової регуляції відповідної поведінки та прояву відповідних зовнішніх відносин особи. Конкретизуючи цей універсальний закон стосовно формування окремої культури особистості, виділимо три його важливі формулювання, що мають в основі використання цих положень три надзвичайно важливі складові компоненти: 1) дія механізму внутрішньої ціннісно-сміслової регуляції відповідної поведінки; 2) формування інтегративних якостей особистості,

які враховують певну їх генетичну заданість стосовно кожної конкретної людини; 3) формування соціальної спрямованості відповідних дій-реакцій-ставлень і відповідних інтегративних якостей кожної цілісної культури особи та загальної культури людини в їх цілісному взаємозв'язку. На основі цього сформулюємо три відповідних соціальних закони, які найбільшим чином ефективно функціонують ("працюють") у рамках лінійної причинно-наслідкової взаємозалежності відповідних складових компонентів окремої культури особистості (наведемо це на прикладі громадянської культури особистості).

Суспільний закон формування базової культури особистості сформульовано у такому визначенні: будь-яка *інтегральна властивість* (громадянська культура, креативна, інша) характеризується мірою і є результатом сформованості суспільно-значущих *інтегративних якостей*, генетично заданих і соціально набутих у результаті функціонування *механізму внутрішньої ціннісно-сислової регуляції громадянської* (креативної, іншої) *поведінки* та зовнішніх *громадянських* (креативних, інших) *відносин* особистості упродовж її життєдіяльності та самореалізації [7, с. 16–21].

Тлумачення цього закону стосовно громадянської культури особистості характеризується таким чином. Для того, щоб сформувати високий рівень громадянської культури людини необхідно, враховуючи генетичну заданість якісної визначеності культурної спадщини людства упродовж століть (знакові символи традиційної громадської упорядкованості середовища, наявні обряди і правила громадянської поведінки, утверджені в суспільстві громадянські цінності, налаштованість на сприйняття та творчу видозміну громадського устрою села, міста, країни, держави і т. под.), включати особу з немовлячого періоду через рідний дім, соціальне середовище, освітні й культурні заклади, дитячі та юнацькі об'єднання тощо у різнобічні громадянські відносини-ставлення до: своєї домівки, гурту, громади, асоціацій та організацій громадян; рідної мови і символіки держави; загальносуспільного надбання і природи отчого краю; вселюдських і національних цінностей; громадянських традицій та обрядів; ідеї національного (державного) буття і національної ідеології; справ державотворення і державної вірності; прав і обов'язків громадянина; представників рідної нації і національних меншин, громадян своєї та інших держав; престижу та захисту Вітчизни.

У такому включанні в різнобічні види громадянських відносин-ставлень важливим є свідоме впорядкування механізму внутрішньої ціннісно-сислової регуляції громадянського вчинку-дії-реакції у процесі потрапляння особи в сукупність суперечливих ситуацій вибору – циклів громадянської поведінки, яке здійснюється з позиції зіставлення справедливого чи несправедливого розв'язання громадянських колізій, що виникають. У розв'язанні кожної окремої проблемної ситуації, інтеріоризуючи зовнішні впливи і стимули середовища соціально-значущих осіб чи екстеріоризуючи внутрішні прояви досвіду нагромадження громадянської поведінки в попередній період, вступає ланцюжок дії механізму внутрішньої ціннісно-сислової регуляції особистісної громадянської поведінки.

Тут існують різні сценарії, основними з яких є:

1) *ціннісно-сислова регуляція громадянської поведінки здійснюється свідомо*: аналізується проблемна ситуація вибору громадянської колізії з позиції справедливого чи несправедливого її розв'язання; осмислюючи норми громадянської поведінки в суспільстві (сукупність норм і правил, суспільних вимог до громадського співжиття), наявність пріоритетних у громаді суспільних зразків

прояву громадянськості; суспільні вимоги до громадянської поведінки зіставляються зі суспільним благом, соціальним буттям функціонування особи в громадському середовищі, де головними чинниками виступають конкретні потреби людини (фізіологічні/біологічні, соціальні, економічні, духовні), немаловажну роль серед яких відіграють конкретні нужди та інтереси особи; визначальними у такій дихотомії розв'язання громадянської колізії виступають ціннісні орієнтації громадянського співжиття конкретної людини (зазвичай, першопочатково побудовані на нормах і зразках громадянської поведінки), смисл (сенса) вибору одного з варіантів громадянської поведінки, що підкріплюється самооцінкою особи та рівнем сформованості її домагань у сфері громадянських відносин; нарешті, мотиваційний вибір остаточного варіанту виходу з цієї колізії довершується внутрішніми та зовнішніми стимулами (з боку особи чи середовища); у цьому випадку визнаємо велику ймовірність свідомого розв'язання суперечливої ситуації громадянської колізії самою особистістю;

2) *ціннісно-смілова регуляція особистісної громадянської поведінки здійснюється на основі дії несвідомих установок*; у цій ситуації вибір громадянської позиції людини часто визначається дією автентичних зразків громадянських циклів-обрядів, традиційної громадсько-побутової упорядкованості середовища (звичний громадянський патріотизм українського народу часто базується на календарно-обрядових циклах громадянської поведінки особи, саме тому незламним є громадянсько-патріотичний дух українців, незважаючи на століття зросійщення/сполучення тощо українських територій); причому несвідоме розв'язання громадянських колізій не завжди позитивно складається на долі як окремих громадян, так і цілого народу (прикладом такої поведінки є установка "Моя хата скраю...");

3) *ціннісно-смілова регуляція громадянської поведінки особи опосередковується дією підсвідомих установок-комплексів, часто нав'язаних засобами масової інформації, телебаченням і т. под., зокрема, на рівні підсвідомості часто працює російська шовіністична пропаганда* (приклади: а) навіть відомі доктори наук зі східних територій України дотепер упевнені, що першою в російсько-грузинському конфлікті виступила армія Грузії; б) весь світ вірив, що російські військові не втручалися в окупацію Криму у 2014 р. аж до відвертого зізнання В. Путіна в протилежному).

У другому і третьому сценарних варіантах, як правило, відключається свідома регуляція вчинкової громадянської діяльності особистості, тут вирішальну роль часто відіграють ті чи інші зовнішні, а то й внутрішні стимули розв'язання громадянської колізії, в яку потрапляє людина.

Якщо вирішення громадянського вчинку-дії-ставлення відбувається на усвідомленому рівні, якщо зовнішні негативні стимули нейтралізуються внутрішніми громадянськими спонуками особистості на основі міцно сформованих її позитивних громадянських якостей, якщо в мотиваційній сфері особистості постійно переважає сумління добропорядної поведінки, то вихователі дедалі більше упевняться у благочинності дій своїх вихованців.

І, навпаки, коли громадянська дія завершується через укорочений варіант функціонування механізму ціннісно-смілової регуляції поведінки, коли відключена мотиваційна сторона громадянської свідомості, а дія відбувається на підсвідомому чи несвідомому рівні, то поведінка особи часто залежить від зовнішніх стимулів. Гірше відбувається у тому випадку, коли стимули сприймаються як негатив, як внутрішній спротив особи, коли існують різні установки-комплекси поведінки

людини, сформовані часто під впливом негативних суспільних умов та обставин. Якщо ж ці негативні обставини діють постійно, якщо накладається їх сукупність та ще й протягом акумульованого певного проміжку часу, то маленька людина озлоблюється на весь світ, на державу, країну, на рідних, близьких, на себе [5, с. 95–96]. Її громадянська поведінка в такому випадку постає легко передбачуваною.

На основі багатства циклів громадянських відносин-ставлень формуються відповідні громадянські якості особистості, причому тут важливими постають як одно-однозначні детермінації, так і одно-багатозначні, багато-однозначні та багато-багатозначні взаємозалежності прояву громадянських дій-ставлень та формування громадянських якостей особистості.

У сукупності досвід прояву громадянських відносин-ставлень та сформованості громадянських якостей особистості своєрідним чином впливає на тенденції та стиль громадянської спрямованості особи – її шовіністичну, націоналістичну, патріотичну чи космополітичну спрямованість громадянської поведінки (попередньо зазначимо своєрідне співгармонійне поєднання в одній особі всіх чотирьох видів її громадянської спрямованості, для кожної з яких воно може визначатись у домінуванні, яскравому, середньому чи слабкому вираженні певного типу спрямованості).

Педагогічний закон формування інтегративних якостей дітей і молоді сформульовано нами таким чином: *громадянське* (моральне, креативне, інше) *виховання* – це цілеспрямований процес *взаємодії* вихователів (батьків, учителів, інших) та вихованців-учнів у їхній творчій співпраці, яка стимулює розвиток і саморозвиток в останніх довершених *громадянських* (моральних, креативних, інших) *якостей* через забезпечення необхідних умов для ефективного функціонування механізму внутрішньої *ціннісно-сислової регуляції громадянської* (моральної, креативної, іншої) *поведінки* особи в процесі включення її в систему різнобічних *громадянських* (креативних, інших) *відносин* життєдіяльності й самореалізації [7, с. 16–21].

Охарактеризуємо основні переваги визначення цього педагогічного закону від інших подібних дефініцій:

1) цілеспрямований процес взаємодії вихователів і дітей підкреслює *суб'єкт-суб'єктний* характер взаємин, в якому виключається авторитарний стиль підпорядкування одних іншим; вихователі виступають досвідченими провідниками вихованців у *психолого-педагогічному супроводі* їх усебічного розвитку;

2) *спільна творча діяльність* передбачає напрям постійної новизни у такій взаємодії – *висхідний* процес розвитку *довершених інтегративних якостей* особистості;

3) акцентується увага не тільки на *розвиток*, але й *саморозвиток* різнобічних якостей, тобто враховується активність самої особистості в процесі *самовдосконалення* необхідних якостей;

4) головні зусилля спрямовуються на створення відповідних умов з боку суспільства і родини для забезпечення *функціонування* таких сфер усебічного розвитку дитини: *потребової* сфери, *ціннісно-сислової* сфери, *рівня домагань і самооцінки*, *мотиваційно-сислової* сфери особистості;

5) провідним напрямом процесу *соціального виховання* визнається *включення* особи в систему *різнобічних відносин* життєдіяльності;

б) розв'язується стратегічна мета – *результативність* процесу формування особистості, що нівелюватиме процесуальний характер виховних зусиль усіх причетних осіб та соціальних інституцій до виховання конкретної особи.

Синергетичний закон самовиховання, самовдосконалення інтегративних якостей окремої культури особистості (громадянської, креативної, іншої): ефективний розвиток інтегративних якостей особи (громадянських, креативних, інших) забезпечується багатством включення її в систему зовнішніх відповідних відносин (громадянських, креативних, інших) та свідомим, несвідомим чи підсвідомим розв'язанням ситуаційних дій-ставлень у результаті функціонування механізму внутрішньої ціннісно-сислової регуляції відповідної (громадянської, креативної, іншої) поведінки людини.

Сформульовані нами закони соціального розвитку та соціального виховання особистості у контексті культурно-синергетичної парадигми конкретизуються в таких основних принципах [7, с. 16–21]:

- *культуrowідповідності* (формування базової культури особистості на засадах привласнення нею загальнокультурних надбань);
- *національної спрямованості виховання* (формування національної самосвідомості, національної ідентичності, шанобливого ставлення до рідної культури, активної участі в розбудові й захисті своєї держави);
- *гуманізації виховного процесу* (визнання дитини як найвищої цінності, врахування її індивідуальних і вікових особливостей та можливостей у задоволенні її базових потреб на основі вироблення індивідуальної програми її особистісного розвитку);
- *суб'єкт-суб'єктної взаємодії* (рівноправного партнерства в процесі спілкування учасників виховного процесу; визнання й узгодження права своєї позиції, відмінної від інших; уникнення жорстких приписів, врахування активності суб'єкта впливів, його психічного стану, життєвого досвіду, системи звичок і цінностей; дотримання продуктивних виховних дій у професійно-творчій та індивідуальній взаємодії);
- *цілісності* (формування цілісної особистісної картини світу в системному педагогічному процесі, спрямованому на загальний та індивідуальний варіанти розвитку особистості; забезпечення наступності напрямів і етапів виховної роботи на різних освітніх рівнях, охоплення всіх сфер життєдіяльності дитини та причетних до них соціальних інституцій);
- *акмеологічності* (орієнтація на найвищі морально-громадянсько-духовні досягнення й потенційні різнобічні можливості вихованця; постійний стратегічний рух до здійснення його нових, соціально-значущих задумів; створення умов для досягнення життєвого успіху, розвитку його індивідуальних здібностей);
- *особистісної орієнтації* (врахування своєрідності й неповторності особистісного розвитку; культивування у зростаючій особистості почуття самоцінності, впевненості в собі, визнання права на індивідуальний вільний розвиток і реалізацію своїх здібностей);
- *життєвої смислотворчої самодіяльності* (становлення особистості як творця і проектувальника свого життя, прийняття нею самостійних рішень і відповідальності, активної дії у повноцінному житті; постійне самовдосконалення, адекватне й гнучке реагування на соціальні зміни);
- *полікультурності* (сприйняття й створення необхідних передумов для утвердження української культури як невід'ємної складової культури загальнолюдської, її інтегрованості в європейський і світовий простір; формування відкритості, толерантного ставлення до відмінних від національних ідей,

цінностей, культури, мистецтва, вірування, здатності диференціювати спільне й відмінне в різних культурах);

- *технологізації* (досягнення спеціально спроектованої системи виховних цілей, узгоджених із психологічними механізмами розвитку особистості, гарантування його позитивної розвивальної динаміки, утвердження особистісно-розвивального підходу у вихованні особистості в доповнення до проголошеного нині особистісно-зорієнтованого підходу);
- *соціальної відповідності* (узгодження змісту й методів виховання реальній соціальній виховній ситуації; формування готовності до ефективного розв'язання життєвих проблем у реальних соціально-економічних умовах; взаємозв'язок виховних завдань соціального розвитку демократичного суспільства; забезпечення комплексу соціально-педагогічної допомоги й захисту дітей із урахуванням реальних можливостей і дії найрізноманітніших чинників соціуму в процесі координації взаємодії всіх соціальних інституцій);
- *превентивності* (формування звичок здорового способу життя, культури статевих стосунків, профілактика негативних проявів поведінки дитини, вироблення імунітету до негативних впливів соціального середовища, формування позитивних соціальних настанов, запобігання вживанню наркотичних речовин, різних проявів деструктивної поведінки, відвернення суїцидів на основі забезпечення системи заходів економічного, правового, психолого-педагогічного, інформаційно-освітнього характеру);
- *діагностичності* (вивчення потенційних здатностей і можливостей дитини, рівня сформованості її різнобічних інтегративних якостей, прояву її різнобічних відносин, генетично заданої і соціально набутої на даний момент моделі поведінки, системної спрямованості її різнобічної вчинкової діяльності);
- *результативності виховної діяльності, побудованої на основі проектування й реалізації індивідуальних виховних програм* (виключає процесуальний підхід у виховній діяльності, запобігає усуненню помилок у виборі тактичних виховних завдань; сприяє відбору виховних форм, методів і засобів виховного впливу, побудованого на результатах діагностики рівня сформованості інтегративних якостей базової культури окремої особистості та диференційованого підходу стосовно включення дітей у відповідні, необхідні для них, види різнобічної життєдіяльності).

До цих загальних принципів, сформульованих на основі Національної програми виховання дітей та учнівської молоді в Україні (2004) та проекту Концепції громадянського освіти та виховання в Україні (2012) необхідно долучити специфічні принципи, властиві окремим соціальним інституціям (розглянемо їх на прикладі сім'ї як базового соціального інституту виховання дітей і молоді):

- *безумовної і всеосяжної любові до дитини* (дотримання й демонстрація проявів батьківської любові – кровноспорідненого почуття захищеності свого, рідного, незамінного, який продовжить існування родоводу й автентично відтворить різні види родинної любові – матері, батька, сина, дочки, брата, сестри, дідуся, бабусі, інших родичів і свояків);
- *емпатійного налаштування на діалогічну взаємодію* (інтелектуально-емоційного співпочування у внутрішній стан іншої людини; співчуття, співпереживання, адекватні ситуативним настроям; активна співучасть, співдія, співдопомога, незалежно від потенційних можливостей її надання і соціальної ситуації необхідності);

- *альтруїстичної самовідданості й невідвортної відповідальності за дії і вчинки своїх дітей* (безумовна безкорислива самовідданість і самопожертва; величезна моральна та правова відповідальність; систематична, постійна взаємодопомога, взаємопідтримка протягом усього життєвого шляху людини, незалежно від часу й віку);
- *формування способів розумного задоволення і правильного формування основних життєво необхідних потреб особистості* (біологічних, соціальних, економічних, духовних);
- *непохитної віри в безмежні потенційні творчі сили й можливості дитини й активної співдії в реалізації ситуацій успіху;*
- *контактної діалогічної взаємодії* (умовна прихованість способів виховного впливу, відсутність маніпулятивного втручання з метою ненанесення шкоди особистійній самоцінності, самодостатності, знання діагностичних ознак проникнення дорослого на певну стадію взаємин із дитиною, дотримання батьками тактичних принципів і прийомів діалогічного спілкування на кожній стадії).

Висновки. Реалізація подібних принципів суспільного освітнього, родинного, опікунського і патронатного виховання (як основних видів соціального виховання) відбувається в поєднанні з їх *системністю* (комплексне застосування в часі, просторі, систематичності, постійності впливу різних умов та обставин), *обов'язковістю* (безумовне й повне втілення їх у виховну практику), *рівнозначністю* (відсутність головних і другорядних принципів, застосування кожного з них відповідно до вимог часу, умов та обставин), *синергетичністю* (урахування ознак нелінійності й нерівноважності виховного процесу; емерджентної сполуки, врахування несподіваного поєднання різних, часом несприятливих чинників; спонтанності й самореалізації активної і пасивної діяльності особистості).

1. Будон Р. Место беспорядка. Критика теорий социального изменения / Р. Будон; [пер. с фр. М. Кириченко; науч. ред. М. Черныш]. – М.: Аспект Пресс, 1998. – 284 с.
2. Гончаренко С. Педагогічні закони, закономірності, принципи : сучасне тлумачення / С. Гончаренко. – Рівне : Волинські обереги, 2012. – 192 с.
3. Князева Е. Основания синергетики. Режимы с обострением, самоорганизация, темпомиры / Е. Князева, С. Курдюмов. – СПб.: Алетейя, 2002. – 414 с.
4. Костів В. Сучасні аспекти виховання в національній школі / В. Костів // Шлях освіти. – 1999. – № 3. – С. 2–8.
5. Костів В. Формування громадянської культури особистості (культурологічно-синергетичний підхід) / В. Костів. – Івано-Франківськ, 2015. – 432 с.
6. Пригожин И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой / И. Пригожин, И. Стенгерс; [пер. с англ.; изд. 4-е, стереотип.]. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 312 с.
7. Фуштей Л. Теорія та історія соціального виховання : методичні рекомендації / Л. Фуштей, В. Костів. – Івано-Франківськ: Видавець “Підприємець Костів В.В.”, 2009. – 128 с.
8. Чалий О. Синергетичні принципи освіти та науки : монографія / О. Чалий. – К.: АТ “Віпол”, 2000. – 253 с.

The article reveals the essence of social, educational and synergetic laws of basic cultural identity development, laws and principles of social education of young generation.

Key words: *law, pattern, principle, public law of basic cultural identity development, pedagogical law of integrative qualities formation in children and youth, synergetic law of self-improvement, integrative personal traits self-improvement.*